

Közléspolitikai dilemmák és az Igéző (Lengyel József)

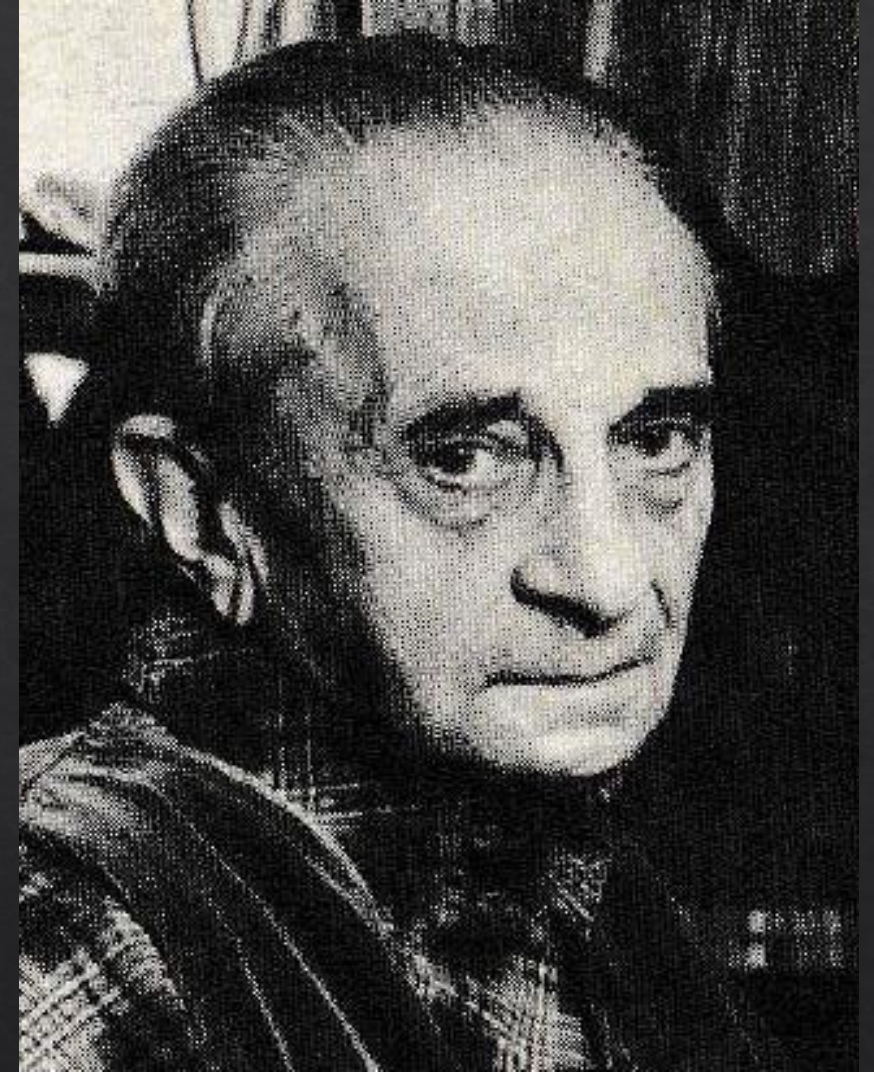
Az Igéző befogadástörténete és utóélete a szocialista irodalomkritika tükrében

Felépítés

- ◊ Lengyel József munkássága az Igézőt megelőzően
- ◊ Az Igéző áttekintése
- ◊ Igéző az 1962-es kritikákban
- ◊ Kitekintés

Lengyel József

- ◊ 1896. 08. 04. (Marcali) – 1975. 07. 14. (Budapest)
- ◊ 1918. – KMP tag
- ◊ 1920-1927. – Bécsi emigráció (*Die Rote Fahne*)
- ◊ 1927-1930. – Németországi emigráció (*Welt am Abend, Film und Volk*)
- ◊ 1930-1956. – Moszkvai működés és norliszki, kanszki gulág
- ◊ *Visegrádi utca* (1936), *Prenn Ferenc hányattatott élete* (1958)
- ◊ Szocialista realizmus

Az Igéző

- ◊ 1961 – megjelentetés
- ◊ Címadó kisregény + 5 elbeszélés
- ◊ Műfaji sokszínűség:
 - ◊ Szociografikus, riportszerű elbeszélések (Norliszk kettő, Reggeltől estig)
 - ◊ Szimbolikus, parabolisztikus elbeszélések (Nefelejcs, Liebknecht-lány)
 - ◊ Jellemtanulmány, lélektani érdekeltségű elbeszélések (Kicsi, mérges öregúr, Igéző)
- ◊ 1957-1962 – Élet és Irodalom, Kortárs, Új Írás
- ◊ 1975 – *Elejétől végig*

Az Igéző

- ◆ Andics Erzsében: „[A]z orosz munkatáborokról szóló novellák közlése miatt feljelentést tesz [Lengyel József] ellen Aczél Györgynél” (Blinken OSA Archívum, HU OSA 300-40-05:3/40)
- ◆ 1962. szeptember – vita a Magyar Írók Szövetségében (Illés, 2008)
- ◆ 1962. november – *Ivan Gyeniszovics egy napja* megjelenése (Novij Mir)
- ◆ 1963. – Kossuth-díj
- ◆ „Aczél György hosszas huzavona után kiadta az utasítást a Szerzői Jogvédő Irodának, hogy kötetben meg nem jelent írásaimra ne adjon jogot külföldi kiadóknak. (...) Állapítsuk meg: ha az én írásomat nem lehet megmutatni külföldön (bár itt nem támadják), és megjelenésük után (hát legyen: Az *Igéző*-ért) Kossuth-díjat kaptam – Igen, állapítsuk meg, hogy mi a baj, és milyen kommunista vagyok ilyenformán én.”

Az Igéző

- ◊ *Norliszk kettő*: politikai foglyok élete, *Liebknecht-lány*: személyi kultusz
- ◊ *Az igéző*:
- ◊ András
 - ◊ „könyörtelenül egyedül van”
 - ◊ Idegen, de emberséges
- ◊ Jevszej, fegyveres erdőkerülő
 - ◊ Embertelen, személyi kultusz képviselője
 - ◊ Najda kutya
- ◊ András, a fegyvertelen erdőkerülő
 - ◊ Világtól való elfordulás megerősítése, múlt elbeszélhetetlensége

Igéző az 1962-es kritikák tükrében

- DIÓSZEGI András, *Egy magyar Faust*. Kortárs 1962/3., 460-462.
- ERDŐS László, *Még egyszer az Igézőről*. Élet és Irodalom 1962/6., 7.
- FARKAS László, *Lengyel József: Igéző*. Új Írás, 1963/3., 269.
- HERMANN István, *Ifjúság és pátosz*. Kortárs, 1962/6., 915.
- KARDOS Pál, *Egy téma – két módszer, Lengyel József és Szolzsenyicin művei*. Alföld, 1963/4., 79-81.
- KARDOS Pál, *Lengyel József: Igéző*. Alföld, 1962/4., 169-170.
- KELEMEN János, *Igéző: Lengyel József elbeszélései*. Élet és Irodalom, 1962/5., 7.
- KRAJKÓ András, *Igéző, Lengyel József elbeszélései*. Tiszatáj, 1962/3., 3.
- ZALA István, *Felismerések és felismerések, az „Ivan Gyeiszovics egy napja” körül*. Magyar Nemzet, 1963/40., 9.

Igéző az 1962-es kritikák tükrében

- ◇ Sematikus kritikák:
 - ◇ Lengyel életrajz, „újrakezdés”, szocialista realizmus felől való értékelés
- ◇ Általános elégedettség az *Igézővel* kapcsolatban
 - ◇ „Lengyel József többet érdemel méltánylásnál, semmi szüksége tapintatra” (Erdős, 1962.)

Szocialista emberideál

- ◊ „A napjainkban formálódó szocialista ember, szocialista etikai kérdései árnyaltan, sok oldalról megvilágítva épülnek [Lengyel] novelláiba” (Farkas, 1962.)
- ◊ „A fausti ember ideálját érleli meg” (Diószegi, 1962.)
- ◊ „Irodalmunkban újabban éles és sokféle konfliktus kerül ábrázolásra (...) csak éppen van valami közös vonásuk: a hősök jellemének gyengeségeiből fakadnak és olyan jellegűek, hogy hordozóik érzés- és gondolatvilágát kiröpítik a szocializmus kereteiből. Ha új világunk ábrázolódik, akkor (szinte kizárólagosan) nem közvetlenül a konfliktusok megoldásában.”(Erdős, 1962.)
- ◊ „a művészet nem egy nehézség, egy feladat elé állítja a hőst, hanem nehézségek sorozata elé. Ilyenkor dől el a pátosz értéke, (...) az újra felemelkedés mutatja meg a szenvedélytartalom igazi mélységeit.” (Herman, 1962.)

Szocialista emberideál

- ◇ „Hol itt a határ élmény és képzelet között? (...) A bírálónak nincs oka, joga ezt kutatni.” (Kardos, 1962.)
- ◇ Életrajzi elemek kérdése
 - ◇ „Igéző $\neq$ Lengyel életrajz” $\rightarrow \leftarrow$ Lengyel erdőkerülő munkaköre
 - ◇ „Az Igéző hősében benne ez a természettel s emberrel megélt humanitás” (Diószegi, 1962.)
 - ◇ „[A Norliszk kettő] egy munkáscsapat közösséggé formálódását” ábrázolja, (...) megszépítik az ember életét éppen azzal, hogy állandó küzdelemre készítetik.” (Kelemen, 1962.) $\rightarrow \leftarrow$ Lengyel norliszki tartózkodása
- ◇ Riportszerű, dokumentációs jelleg elvetése ($\rightarrow \leftarrow$ Visegrádi utca, Prenn Ferenc...)
- ◇ Mindennapok emberének bemutatása, a munka nemesbítő jellege

Az *Igéző* értelmezésének kanonizációja

- ◊ Negyedik osztályos diákok és az *Igéző*, *Norliszk kettő*
 - ◊ „Egy munkáscsapat közösséggé formálódását [ábrázolja], amelyben a megjelenített tájak megszépítik az ember életét éppen azzal, hogy állandó küzdelemre készítetik.” (Kelemen, 1962.)
 - ◊ „Minden ellenére sem lesz embergyűlölő [András]” (Diószegi, 1962.)

- ◊ „Az elemzésre kerülő *Igéző* nem egyszerűen „a munka dicsérete”. (...) Az ilyen többrétűség – melytől mi sem áll távolabb, mint a rossz értelemben vett kétértelműség – szerint az irodalomnak az a fajta különlegessége, mely a tudományban elérhetetlen.” (Lengyel, 1976.)

Az Igéző utóélete, Szolzsenyicin

- ◊ Kardos Pál, *Egy téma – két módszer, Lengyel József és Szolzsenyicin művei*. Alföld, 1963/4., 79-81
- ◊ „Történelmileg és lélektanilag *hiteles elemzést* máshonnét, mint a Szovjetuniótól, nemigen várhatunk (...) [a] történelmi igazságtevést a sztálini önkény dolgában úgy kell elvégezni, hogy a szocializmus a fejekben *ne azonosuljon a törvénysértésekkel*.” (Zala, 1963)
- ◊ „Mindegyik írás dokumentum, ha tetszik, riport a dogmatikus önkény módszereiről. Ez a jelentés a novellák legkönnyebben hozzáférhető rétege.” (Pomogáts, 1975)
- ◊ Zala és Pomogáts álláspontja érvényesül az életmű körülötte vitákban

- DIÓSZEGI András, *Egy magyar Faust*. Kortárs 1962/3., 460-462.
- ERDŐS László, *Még egyszer az Igézőről*. Élet és Irodalom 1962/6., 7.
- FARKAS László, *Lengyel József: Igéző*. Új Írás, 1963/3., 269.
- HERMANN István, *Ifjúság és pátosz*. Kortárs, 1962/6., 915.
- KARDOS Pál, *Egy téma – két módszer, Lengyel József és Szolzsenyicin művei*. Alföld, 1963/4., 79-81.
- KARDOS Pál, *Lengyel József: Igéző*. Alföld, 1962/4., 169-170.
- KELEMEN János, *Igéző: Lengyel József elbeszélései*. Élet és Irodalom, 1962/5., 7.
- KRAJKÓ András, *Igéző, Lengyel József elbeszélései*. Tiszatáj, 1962/3., 3.
- LENGYEL József, *Elejétől végig*. Új írás, 1963/1., 37-71.
- LENGYEL József, *Kötelezni: nem, megszerettetni: igen*. Könyvtáros, 1976/7., 4.
- LENGYEL József, *Lengyel József noteszeiből, 1955-1975*, s.a.r. Major Ottó, 1989., Magvető, Budapest. 15-69, 341.
- POMOGÁTS Béla, *Elejétől végig. Jegyzetek Lengyel József halála után*. Jelenkor, 1975/10., 930.
- ZALA István, *Felismerések és felismerések, az „Ivan Gyeniszovics egy napja” körül*. Magyar Nemzet, 1963/40., 9.